

Viktor Davydjuk

VOLYNJ
U SVJETLU SREDNJOVJEKOVNE KULTURE

Pereklasa z Ukraïnsko

Paulina Mrnarević

Znanstveni urednik prijevoda

dr.sc. Jevgenij Paščenko

Zagreb – Lutsk, 2022

UDC 94(477.82)
D 268

Svrha predstavljenog rada bila je na temelju prijevoda tekstova Viktora Davidyuka na hrvatski jezik upoznati hrvatskog čitatelja sa značajkama Volinjske regije i njezinim povijesnim, etnološkim i kulturnim karakteristikama u određenom povijesnom razdoblju, a koji se posebice odnose na problemi etnogeneze plemena koja su živjela u regiji Volyn s povijesnog, etnografskog i kulturnog gledišta.

Viktor Davydjuk

**VOLYN
IN THE LIGHT OF MEDIEVAL CULTURE**

Translated from Ukrainian by Paulina Mrnarevich

Scientific editor of the translation Dr.Sc.Jevgenij Paščenko

Zagreb – Lutsk, 2022

UDC 94(477.82)
D 268

The purpose of the presented work was to acquaint the Croatian reader with the features of the Volyn region and its historical, ethnological and cultural characteristics in a certain historical period based on the translation into Croatian of Viktor Davidyuk's texts, which relate, in particular, to the problems of the ethnogenesis of the tribes that lived in the Volyn region from the historical, ethnographic and cultural points of view.

PREDGOVOR

Temelj ovog rada je prijevod etnoloških tekstova ukrajinskog istraživača Viktora Davidyuka na hrvatski jezik. U središtu su pozornosti glavne točke djela vodećeg ukrajinskog lokalnog povjesničara koje zanimaju hrvatskog čitatelja. Viktor Davidyuk moderni je ukrajinski znanstvenik koji je proučavao važnost Volinije u povijesti ukrajinske etnogeneze i drugim pitanjima regije. Volinj je povijesna i geografska regija sjeverozapadne Ukrajine, smještena sjeverno od Podilja, južno od Polisijske, istočno od rijeke Bug i zapadno od gornjeg toka rijeke Teteriv i rijeke Uzh (Polisija). Prostire se na površini od približno 70.000 km² i ima preko 4 milijuna stanovnika. Hrvatskoj informacijskoj bazi, nažalost, nedostaje široka predodžba o ovoj regiji Ukrajine. No, kako pretpostavljaju znanstvenici, uz Voliniju je vezan niz fenomena u povijesti ukrajinsko-hrvatskih odnosa, počevši od problema etnogeneze Hrvata. Na važnost Volinije kao mogućeg mjesta boravka staroslavenskih plemena koja su sudjelovala u migracijskim procesima u smjeru suvremenog hrvatskog prostora ukazivali su pojedini hrvatski znanstvenici. Jednako su važni i događaji iz suvremenog doba, posebice Prvi svjetski rat, u kojem su hrvatski vojnici bili na volinskim bojištima. Pitanje komparativnog proučavanja ojkonomije također zaslužuje pozornost, jer postoje primjeri toponomastičke analogije na području Ukrajine i Hrvatske. Osim povijesnih aspekata, regija je zanimljiva i u smislu prezentacije Ukrajine, koja se provodi u izdanjima biblioteke Ucrainiana Croatica u projektu Put u Ukrajinu, u kojem je planirano predstavljanje Volyna.

Paulina Mrnarevich

Što je to Volynj?

Danas, sa zemljopisnog stajališta, etnografske granice Volynja definirane su granicama volynjskog dijalekta.

S arheološkog stajališta, uloga prahistorije u istraživanju tradicionalne narodne kulture možda i nije toliko velika. Stoga su neki etnolozi skloni donositi zaključke o podrijetlu Volynjana iz ljetopisnih Duljeba, koje poistovjećuju s populacijom luko-rajkovec'ke kulture VIII. – X. stoljeća. Sve se više čuju glasine da su istodobno s Duljebima na području Volynja obitavali i Bužani, koji su bili lokalizirani u gornjim dijelovima Zapadnog Buža i Gornjeg Dnjestra. Ali ima razloga govoriti i o dubljim čimbenicima lokalne etno i kulturne geneze.

Jedan doseg stručnog pogleda na lončarsko posuđe Volynja dovoljno je da se uvjeri da se njihovim tradicijama pridružuje ne samo luko-rajkovec'ka kultura, koja zbilja definira jednu od dominantnih lokalnih vrsta, već i one čija se geneza na ovom teritoriju može zaključiti jedino iz eneolitskih kultura ljevkastih posuda, sfernih amfora i lendjels'ke kulture. Dakako, njihov se prijenos može objasniti širenjem žičane keramike na ta područja, koja su u brončano doba, upijajući obilježja svojih prethodnika, zauzela cijeli teritorij Volynja. Međutim, još nitko nije utvrdio gdje su ta

plemena formirana. Stoga se ne može odbaciti misao o njihovoj autohtonosti, produbljujući tako istodobno etničku povijest Volynjana gotovo tri tisućljeća. Općenito, takve pretpostavke će biti točnije ako se uzmu u obzir lokalne značajke volynjske kulture na pozadini arheoloških karata.

Imajući u vidu da su se genetski srodne zajednice uvijek naseljavale samo u klimatskim uvjetima bliskim izvornim staništima predaka te zemljopisnim i krajobraznim područjima bliskim suvremenim, koje su se formirale u mezolitiku, tada su svoj genetski kod u povijesti suvremene kulture mogla ostaviti čak i mezolitska plemena. Međutim, ako su glavni antropološki tipovi stanovništva Volynja dinarski i vyslavski već identificirani u eneolitiku, tada se podaci o ovom vremenu ne mogu izostaviti za proučavanje fizičke antropologije stanovništva ovog etnografskog područja. Iako se mnogo toga miješalo u brončanom dobu, posebno u pogledu materijalnih i duhovnih kultura, ove genetske korijene ne treba zanemariti, jer su se iskustva uglavnom razmjenjivala između vlastitih, genetski srodnih prošlih plemena. Uz to je svaka kultura, o čemu svjedoči arheologija, neizbježno apsorbirala značajke autohtone.

Etnografski Volynj naseljavali su ljudi iz doba paleolita. Ti procesi bili su najdinamičniji u rijekama Stir i Ğorin, posebno u predjelima Kremʼjanca i Rivne, gdje se u blizini močvara nalazi mnogo prirodnih uzvisina, kojima su najviše naklonjeni lovci na mamute.

Mezolitička staništa, naprotiv, bila su smještena u niskim i dovoljno močvarnim područjima. Upravo takva, za svoja skrovišta, odabrale su biljojedne velike životinje.

Neolitsko doba (5. tisućljeće prije Krista) obilježeno je dolaskom podunavske populacije u područje Volynja s obilježjima Bliskog Istoka. Arheolozi se slažu da ta plemena nisu napravila značajne tragove utjecaja na lokalni kulturni i gospodarski kompleks, iako su ovdje postojala oko VI. – VII. stoljeća. Međutim, svi se slažu da bi njihov dolazak trebao biti povezan s pojavom stočarstva u tim dijelovima, kao i proizvodnom ekonomijom u cjelini. Volynj u to vrijeme bio je rijetko naseljen lokalnim stanovništvom. Volynjska neolitska kultura, svojevrsni supstrat dnjiprodonecʼke i nimansʼke, bila je usmjerena na Polissje. Lokalna plemena

bavila su se uglavnom lovom i ribolovom, ali s pojavom bliskoistočnog ilirskog stanovništva, počela su razvijati do tada nepoznato stočarstvo i poljoprivredu. Otada su se, očito, na Volynju pojavili ilirski nazivi, uglavnom u imenovanju rijeka.

U eneolitsko doba na početku trećeg tisućljeća prije Krista, na zemljama suvremenog Volynja, pojavila su se plemena koja su živjela u šatorskim nastambama poput stošca od vinove loze prekrivene glinom i s pećima na drvenom okviru. Gospodarski i kulturni tip ovog stanovništva određen je uzgojem stoke, i krupne i male, uzgojem pšenice, lovom i ribolovom.

Po prvi put na području Volynja u njihovom pogrebnom inventaru pojavljuju se kamene sjekire-čekići. I postavljanjem građevina na rtovima ojačanima zemljanim bedemima, ovo je stanovništvo povezano sa svojim prethodnicima, koji su također došli sa sjeverozapada i bili su otprilike u istom geografskom okviru – plemena lendjels'ke kulture. Međutim, osim zapadnog Volynja i Galicije, oni su svojim naseljima pokrivali i dijelove Podilja.

Inventar lijevačke kulture i keramike XI. stoljeća. iz Volynja

Lendeljci su, prema znanstvenicima, bili prailiri, pa su svoje mrtve pokapali u stegnutom bočnom obliku. A ovdje, kod predstavnika kulture lijevanog pribora, način korporalizacije je uspravljen, a sahrane su rađene u zemljanim grobnicama, iznad kojih su nasipani niski humci.

Geografski gledano, ovo stanovništvo na Volynu nije moglo imati mnogo utjecaja, jer za neke kulturne osobine znanstvenici bilježe njegove bliske veze s kasnim Tripilijancima, što nije toliko nevažno za kulturogenezu. Uostalom, Tripiljci su bili Tračani. A ovo je možda jedini trakijски utjecaj na teritoriju Volynja u čitavoj etničkoj povijesti.

Mnogo uočljiviji utjecaj na kulturne tradicije Volynja u doba eneolitika moglo je imati stanovništvo sferne kulture amfora, koje je ovdje došlo sredinom III. tisućljeća prije Krista, iako je ovdje postojalo u svom nepromijenjenom obliku oko 450 godina. Najvjerojatnijim ishodišnim mjestom ovih plemena smatra se Moravska. Osim Volyna i Podilja na teritoriju Ukrajine, zauzeli su i velika prostranstva Slovačke, Poljske i Istočne Njemačke. Otuda polemika: sfernost njihovog posuđa treba smatrati znakom nordizma ili slavenizma.

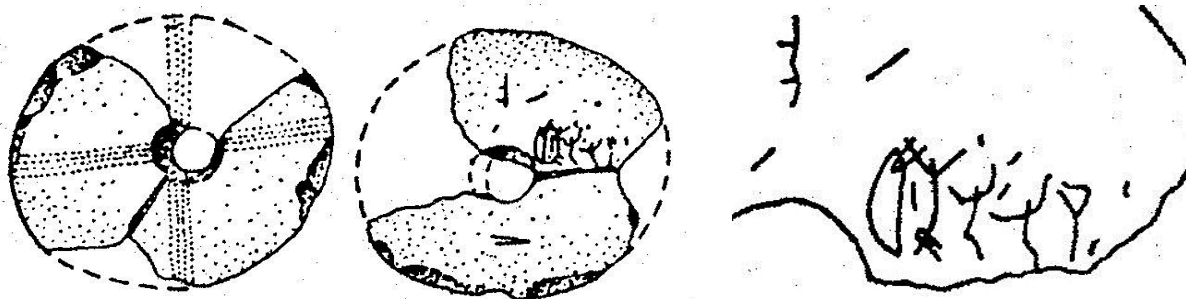
Osteološke značajke prikazuju portret pripadnika ove kulture male visine s izraženim jagodicama i izduženim nosom. Izvana, pripadnik ovog plemena vrlo podsjeća na vođu hajdamaka Ivana Gonta¹, predstavnika subnordijskog antropološkog tipa.

Kulturna karakteristika ovog stanovništva bila bi nepotpuna, a da se ne spomene, s obzirom da nisu imali peći koje stočarima uopće nisu bile potrebne, mrtve su pokapali u kamene grobnice ispod niskih humaka ili bez njih. Njihove su se obitelji temeljile na patrijarhalnom principu. Obožavali su nakit, koji nije bilo samo bakra, već i od jantara.

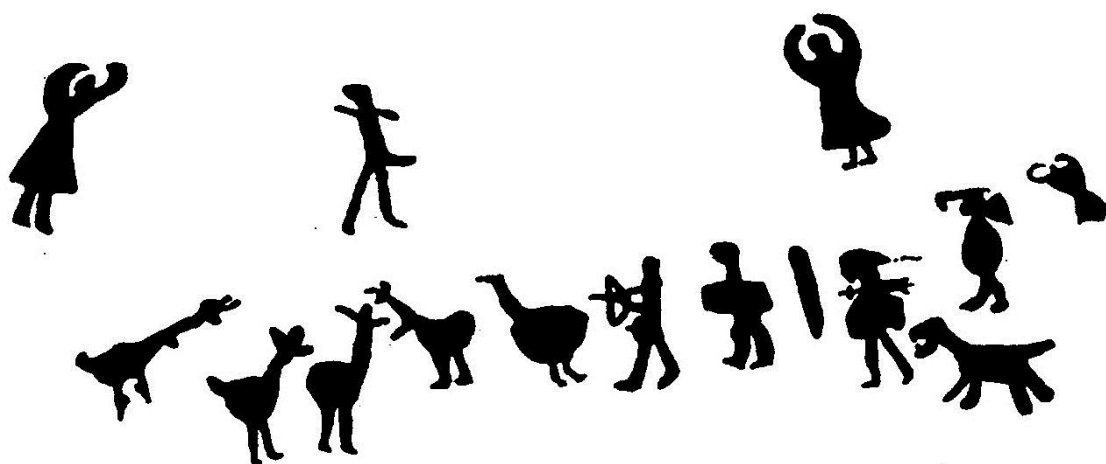
Jedini poznati crtež s ljudskim figurama na jantarnom disku, pronađen u selu Ivani kod Dubne, otklanja nekoliko pitanja koja se odnose na kulturu sfernih amfora. Izrađen je na jantarnoj suspenziji koja ima oblik diska. S jedne strane nalazi se solarni znak u obliku križa, u sredini prerezan rupom, a s druge je slika dviju ženskih figura koje plešu s rukama podignutim u blizini stabla i muškarca s lukom koji u istim pokretima održava opće raspoloženje. Jantarski disk, odvojen križom, podsjeća na slične slike iz vremena eneolitika, raširene Europom od Rumunjske do Švedske. Dakako, taj označava znak sunca, jer je vrlo nalik sličnim slikama kasnijih doba, posebno brončanom dobu, koje je uslijedilo nakon

¹ Ivan Gonta bio je vođa ukrajinskog hajdamatskog pokreta, oružane pobune seljaka i kozaka protiv poljskog plemstva (ova i svaka sljedeća, op. prev.)

eneolitika. Dvije žene s podignutim rukama, koje su u društvu muškarca, vrlo nalikuju sličnoj radnji sa znakovima kulnog sadržaja s područja Bugarske. Očito treba primijetiti područje nastavka iste vrste rituala. Sadržaj slike Volynja jasno odražava kupalaski obred². Taj obred završava pored drveta ukrašenog cvijećem i plodovima. Solarni znak potvrda je jedinstvenosti prikazanog prizora. Uostalom, jedno od glavnih obilježja Kupala su sunčeve igre. Prikaz na jantarnom disku, koji datira iz neolitika, sugerira da je samo obilježavanje blagdana, kojeg je karakterizirala ideja da se na ovaj dan sunce igra, te zabave na obrednom drvetu od tada bilo poznato na Volynju.

Jantarni disk iz sela Ivannya kod Dubne

Kulturni crtež neolitske ere iz Bugarske

²Ivan Kupal, tradicionalni je slavenski blagdan koji se izvorno slavio u najkraćoj noći u godini, u istočnoslavenskim zemljama prema julijanskom kalendaru u noći između 6. i 7. srpnja.

Lončarstvo ove kulture obilježeno je prstenastim ornamentom u obliku trokuta, spušenog okomito prema dolje i pravocrtno na vrhu posuđa. Tehnika izvođenja vrlo je slična onoj opaženoj u lendjels'koj kulturi. Posude se nadopunjuju malim, pričvršćenim ušima. U usporedbi s lendjels'kom kulturom, oni su još manje izraženi.

Posuđe kulture kuglastih amfora iz Volyna

Naslijeđeni oblici posuda kulture kuglastih amfora u tradicionalnoj keramici iz Volyna

Na kraju eneolitika, ranog brončanog doba, teritorij Europe preplavila su plemena žičane keramike. Nisu propustile ni Volynj. Smatra se da su germansko-baltoslavenskog podrijetla, a kultura im datira od XXI. do XVI. stoljeća prije Krista. Prema jednoj od najvjerojatnijih verzija, nastale su pojavom Jamnika u IV. tisućljeću prije Krista, koji su u III. tisućljeću prije Krista preko Karpata stigli do Baltika i istjerali plemena oslikane keramike i bojnih sjekira. Na temelju tih protoeuroljana, čini se, pojavila su se plemena keramičke vrpce i bojnih sjekira.

Prema obliku posuđa stryživs'ka kultura je bliska lendeljs'koj i sferičnoj kulturi amfora. Što se tiče ornamentike, uz ravne otiske žice koriste se i šahovske šare koje svoju osebujnost otkrivaju samo u okviru ove kulture.

Posude kultura žičane keramike

Spomenute kulture dale su poticaj za samorođenje tšinic'ke i komarivs'ke kulture na tim teritorijima, koji su se preselili dalje u Polissje i Prikarpatje.

Budući da od brončanog doba na Volynju nije došlo do potpune promjene stanovništva, tradicije ovih kultura vrlo vjerojatno predstavljaju regionalno obilježje proučavanog područja.

Čak je i stanovništvo kulture lijevka, Šnuroviki, moglo prihvatiti predodžbu zagrobnog života, pa su poput svojih prethodnika svoje mrtve pokapali u humke. Od Jamnika su naslijedili kult svojih predaka i običaj obožavanja vatre. Što se tiče solarnog kulta koji je postojao u Jamnika i Šnurovika, on više nije bio novi za stanovništvo Volynja, jer bi se u nekim aspektima mogao naslijediti od stanovništva koje je ovdje ostalo od kulture sfernih amfora.

Kontinuitet mnogih etnografskih tradicija iz brončanog doba rezultat je nekih karakteristika civilizacijskog napretka. U ovom trenutku formiraju se glavne fonetske razlike u jeziku, što je osnova budućeg dijalekta ukrajinskog jezika. Zbog zahlađenja, pojavljuje se kratka odjeća koja se stavlja na ramena, a postoje i regionalne tradicije ukrašavanja. Kao glavni oblik bračnih odnosa utvrđuje se patrilokalni brak u paru, čija se obilježja još uvijek mogu pratiti u uobičajenoj strani volynjskog vjenčanja, koja se značajno razlikuje od polisskog.

Općenito, u brončano doba plemena striživs'ke, ģorodyc'ko-zdobyč'ke, potkarpats'ke i srednjednjedjepar'ske kulture imala su mnogo zajedničkog, posebno u sferi obitelji i običaja. To je postavilo temelje zajedničkom svadbenom obredu kod Ukrajinaca. Štoviše, ģorodoc'ku kulturu povezuju s kulturom kasnog Tripilja, koja je u mnogočemu slična kulturi sfernih amfora. Stoga je raspon volynjskih tradicija u kalendarskoj i obrednoj sferi možda previše širok. Uostalom, tripiljs'ka kultura u njemu je definirala kalendarski obred ne samo na teritorijima njezinog južnog dijela Pravoberežžnje Ukrajine, već i na teritoriju Rumunjske, imala je zajedničke tradicije s plemenima koja su živjela na području Bugarske i Abhazije.

Nosioci biloĝrudivs'ke kulture, koji su živjeli u njezinom južnom dijelu i na ostatku šumsko-stepskog pojasa Ukrajinsog Pravoberežžnja, imali su očigledan utjecaj na kulturu stanovništva Volynja u kasnom brončanom dobu. Neki arheolozi vide u njima podrijetlo južne Ukrajine, drugi u njihovoj keramici uočavaju izrazita obilježja tšinec'ke kulture

Polissja i komarivs'kog Prikarpatja. Ali između njih je postojala jedna značajna razlika u duhovnoj kulturi. Plemenima Biloğrudivaca u cijeloj šumsko-stepskoj Ukrajini pripadaju ogromna zgarišta s ostacima kućanskih predmeta koje poistovjećuju s Kupalom. Međutim, sličan obred popločavanja piramide kućanskim predmetima kasnije je postojao i kod Skita. Samo što je bio datiran na dan zimskog solsticija.

Rano željezno doba na Volynju obilježeno je širenjem ovamo stanovništva kultura ležnyckog i mogyljanskog tipa, vrlo sličnih jedan drugome. O nekim njezinim značajkama na pozadini toga vremena gotovo ništa se ne zna, poput većine kultura željeznog doba. Većina ih je danas poznata iz Herodotove „Povijesti“, iako u njima nema puno istine, pogotovo što se tiče teritorija udaljenih od Jadrana.

Orijentacija utvrđenja u obliku zemljanih bedema, prema istraživačima, ukazuje na to da su se Čornolisci smatrali Tračane potencijalnim neprijateljima, a sami su, čini se, genetski pripadali Ilirima. Opasnost je dolazila sa zapada. Isto je sasvim moguće da je imala germansko lice.

U VII. stoljeću prije Krista, plemena pomerans'ke kulture, koja su došla sa sjevera Poljske, pojavila su se na zapadu Volynja. Njihovi spomenici nisu česti, ali dostižu gotovo do Rivna.

Na Ćorynu iz Polissje, periferija Rivna bila je fascinirana myloğrads'kom kulturom, čija se rasprostranjenost proteže sve do Bjelorusije. Istraživači ga često identificiraju s Herodotovim Nevrima i ukazuju na etnokulturnu povezanost sa Skitijom.

Prva stoljeća naše ere smatraju se razdobljem izdvajanja ranih Slavena koji se poistovjećuju sa zarubyneć'kom kulturom. Međutim, u I. stoljeću poslije Krista, ta je kultura lokalizirana samo na Polissju i samo je drugdje pomiješana s plemenima pševors'ke kulture koji su ovamo došli iz područja Poljske. U kulturnim slojevima potonjeg mnogi su predmeti iz vojnog života. Glavna zanimanja su stočarstvo i poljodjelstvo. Kulturni sloj ovog pućanstva potjeće iz I. do IV. stoljeća poslije Krista.

U isto vrijeme na Volynju se pojavljuje veljbars'ka kultura koju mnogi istraživači poistovjećuju s Gotima. Po najsmjelijim pretpostavkama, potonji su bili preci ljetopisnih Dulibna. Svojim spomenicima ovo

stanovništvo obuhvaća samo sjeverozapad Volynja. Primjetno je da je na Volynju zauzimala istu zemljopisnu nišu kao i lendeljs'ka plemena u doba eneolitika.

Plemena praške kulture poznata u povijesti Slavena (V. – VII. stoljeće) također su dotakla uglavnom samo teritorij zapadnog Volynja, i to vrlo rijetko. Stoga nisu mogli imati presudnu ulogu u njegovoj etno- i kulturogenezi.

Ovdje je otkriveno malo spomenika od VIII. do IX. stoljeća.

Pravu kulturnu i demografsku eksploziju na tim teritorijima trebalo bi povezati s razdobljem od IX. do XIII. stoljeća. Tijekom tog razdoblja ovdje su se pojavili mnogi gradovi tvrđave, a u njihovoj blizini i seosko stanovništvo. Ali urbana civilizacija nije mogla dramatično utjecati na tradicionalnu narodnu kulturu.

Tako se donosi nekoliko zaključaka koji se odnose na izvore formiranja etničkog sastava stanovništva Volynja.

Prvo – stanovništvo zapadnog Volynja, iako je od IV. do VII. stoljeća pretrpjelo značajne promjene ili čak devastacije, može zadržati neke kulturne značajke koje nisu karakteristične za druga područja.

Drugo – teritorij Volynja bio je etnografski i kulturni cjelovit jedino tijekom njegove kolonizacije plemenima dnjepro-donec'ke kulture u neolitiku, kulturi sfernih amfora u eneolitiku i naseljavanju plemena kultura mogiljans'ke grupe na područja koja su dobro savladali predstavnici tšinec'ko-komarivs'ke kulture, podrijetlom iz Polissja.

Fizička antropologija stanovništva

Donedavno su se najpouzdanijim alatima etničke identifikacije smatrala antropološka i lingvistička (posebno fonetska) obilježja stanovništva. Međutim, oni nisu dovoljno pouzdani. Jezici se mogu ponovo naučiti za svega nekoliko generacija. Antropološka asimilacija ne odvija se tako brzo. Muškarci su podložniji takvim promjenama. Zbog genetskih značajki. Žene su

otpornije. Ženski DNK rjeđe podliježe mutacijama, stoga je kod žena jasnije odijeljen antro-poški tip. Poznati ukrajinski antropolog Hvedir Vovk identificirao je 4 antropološka tipa Volynjana.

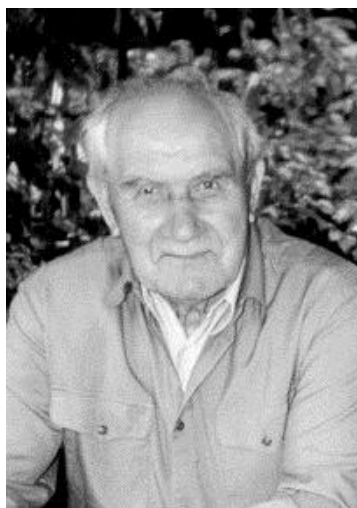
Prema glavnom indikatoru, volynjski Ukrajinci donekle imaju okruglu glavu, pigmentacija kose je većinom tamnih nijansi, oči su svijetle, samo je za jugozapadni tip karakteristična okrugla glava, tamna boja kose i očiju, što se objašnjava utjecajem karpatskih Ukrajinaca.

A ipak antropolozi tvrde da su Volynjani predstavnici nordijskog tipa s primjesama dinarskog, Polišćuki su dinarski i subnordički, s izuzetkom Podlasja, gdje prevladava alpski, kao i na Kubanju.

Volynjani tamne kose, kratkog lica i uskog lica te plavih ili sivih očiju najrašireniji su tip u granicama prostiranja volynjskog govora. Ne zaboravimo ni na ljude smeđih očiju, uskog lica na jugozapadu Volynja. Antropološki, Volynjanima su najbliži Hrvati. I to nije jedina slučajnost.

Najheterogenije u antropološkom izrazu je stanovništvo zapadnog Volynja. Može se reći samo jedno: trakijska komponenta svojom gracijalnošću i tamnom pigmentacijom, kao i na ostatku teritorija Volynja, malo je uočljiva. Ali dovoljno je pučanstva nordijske rase – žene svijetle kose i muškarci izduženih lica i jednako izduženih šiljastih nosova i uskih usta s tankim usnama. U središnjem Volynju, u blizini Dubna i Krem'janca, dominiraju dva tipa: subnordični svijetloplavi, koji se, bliže Dubni, pretvara u nordijski, što se očituje masivnijim usnama i duljim i pravilnijim nosevima, često izrazito šiljastim, i dinarskim, koji je predočen dolicefalnim (dugog lica) stanovništvom tamne kose s mnogo izraženijim nosnicama nego kod onih svijetle kose.

Antropološki tipovi iz Ploskog u regiji Krem'janeččini i iz Myrogošča u Dubenščyni

Ali što je južnije, to više nordijski tip ljudi svijetle pigmentacije prelazi u subnordijski. U blizini Krem'janca, pripadnici ove rase više su slični populaciji Poliščuka (*seloPloske*), ali imaju izraženije jagodične kosti, široka strma čela i ravne noseve srednje duljine. Isti omjer svijetlokose i tamnokose populacije živi oko Zdolbunova, ali svijetlokose ljude ovdje često predstavlja plavokosa rasa uskog lica, koja ima ravne noseve, to jest izražena obilježja nordičnosti. Međutim, ovaj antropološki tip nije istočno od Zdolbunova. No u okrugu Ostrož, zajedno s nordijskim i subnordijskim vrstama, u Dinarima se pojavljuju primjese lapinoidne rase.

Žene iz Nove Čortorije, Ljubars'kog rajona na Žytomyrščyni

Južni Volynj od Lanivca i gotovo do Jaampola također je obilježen brojnim uključenjima različitih antropoloških tipova. Iako općenito, kao i u Volynju, kao cjelini, postoje dvije vrste: brahicefalna sa svjetlom i dolikefalična s tamnom pigmentacijom, ukupni indeks duljine nosa ovdje očito prelazi prosjek za ovo područje. Osim toga, već postoji turkijska komponenta, posebno izražena među ženskom populacijom. Njegovi predstavnici imaju masivna bedra i neprimjetne grudi. Nosovi se jedva savijaju. Tu su i predstavnici srednjo-ukrajinskog antropološkog tipa, lako prepoznatljivi po širokim čelima i velikim izražajnim, ali ne izraženim, kao u Voločini očima. Nešto rjeđe se javljaju i plavokose žene kratkih vratova, uskih bokova i širokog ramenog pojasa. Dosta je nordijskih lica, ali s tamnom pigmentacijom. Plavokose jedinke ovdje se razlikuju po vitkosti i stasu. Budući da mnogi od njih imaju poljska prezimena, mogu biti potomci Poljaka, tj. predstavnici baltičke etničke komponente. S duguljastim, zaobljenim nosevima slični su Podoljanima, ali svjetliji.

U okrugu Izjaslav ta tendencija iščezava i ovdje, kao i u ostatku Volynja, nordijski svijetlokosi dolicefalni tip ne samo s oštrim, već masivnim vrhovima nosa i jasno definiranim izbočenim linijama usta graniči s crnokosom dinarskom dolicefalijom, koja se već nalazi na ovom području.

I na krajnjem zapadu i na krajnjem istoku Volynja, antropološki sastav stanovništva nije homogen. U rajonu Čudnivs'ky postoje čak četiri vrste stanovništva. Pored tipičnog za Volynj dinarskog (kratke glave sa širokim čelom) jasno su vidljivi i predstavnici lapinoidskog i nordijskog. U nekim lokalitetima može se javiti i dunajski s crnim očima, što se očigledno može pripisati blizini stanovništva istočne Ukrajine i kasnijih naseljavanja na ovom području Srba. Među ruralnim stanovništvom teško je primijetiti najtipičnije Volynjane: crnokose dolikefale.

Antropološki tipovi iz sela Budyčani Čudnivs'kog rajona na Žytomyrščyni

Djevojka iz Budyčana

S obzirom na etno-povijesnu situaciju za opće karakteristike stanovništva, može se smatrati iznenađenjem da je zastupljenost nordijske rase prevelika, što je bilo logičnije uočiti na zapadu Volynja, gdje su uvijek bili predstavnici balto-germanskih plemena, ali ne u središtu, a posebno na istoku regije, dokle nisu dosegali. Očigledno, korekcija u antropološkom sastavu stanovništva je napravljen u XVIII. stoljeću, kada su se mnogi Poljaci pojavili ovdje, koji u asimiliranom obliku žive ovdje i danas.

Misterije Vasilovske crkve: legende, pretpostavke i činjenice

Memorijalna ploča kraj crkve sv. Bazilija u gradu Volodymyru govori kako prema predajama knez Volodymyr, vraćajući se iz uspješnog pohoda na Hrvate, 993. godine u jednom danu izgradio hram. A među mještanima kruže glasine, kako je tobože knez naredio svakom vojniku da stavi po kamen u njezin zid. Rezultat je oku ugodna građevina koja izaziva divljenje. Kažu da na svijetu postoji samo jedna takva. Druge

poput nje nema. Arheološka istraživanja nisu potvrdila ovu verziju, međutim, nisu ju u potpunosti ni opovrgla. Najstarija datirana građa potvrđuje postojanje crkve na tom mjestu na kraju XII. stoljeća. Na to ukazuje natpis urezan na ploči od škrljca, koja je nestala sa zida hrama 1914. godine u vrijeme Prvog svjetskog rata. Prvi se put spominje u dokumentima iz XVI. stoljeća. Poznati harkivski slavist iz XIX. stoljeća Izmajil Sreznevs'kyj iščitao je na njoj: „Помози Б(о)же ра(боу) (сво)єму ... си крт в лѣт(о) ШΨБ“³. Posljednje riječi i slova ukazuju na 670. (1194.) godinu, dakle vrijeme vladavine Romana Mstyslavyča. Kruže glasine da je natpis navodno bio napisan glagoljicom, pretečom ćiriličnog pisma u crkvenim knjigama. Međutim, sačuvala se fotografija na temelju koje se to može pokušati pretpostaviti samo po prvom slovu koje podsjeća na glagoljičko P. Dalje slijedi nekako himeričan, ali ipak ćirilički tekst.

³ *Pomози Bože, sluзи svo(jemu)... си крт лѣт(о)*

Natpis urezan na ploči škrljevca iz crkve sv. Bazilija u Volodymyru

Uzorak uglatog glagoljičnog pisma (hrvatski)

Hram se pregrađivao nekoliko puta. I svaki put graditelji su nailazili na ostatke prijašnjih građevina, i to kamenih što je dovelo u sumnju namjenu tih građevina kao kulturnih. Među arheolozima ukorijenio se stereotip da su se do XII. stoljeća. u Kijevskoj Rus' i⁴ i na periferiji gradile isključivo drvene crkve. A zasebni građevinski artefakti na mjestu crkve sv. Bazilija ukazivali su na X. stoljeće. Ali do XII. stoljeća nije poznata informacija da su kneževi Kijevske Rus' i međusobno ratovali. Hrvati su navodno bili jedno od plemena Kijevske Rus' i te su još s Olegom odlazili u zajedničke pohode. Zašto je onda Volodymyr, postavivši pet godina ranije svog sina Vsevoloda na čelo kneževine u Volodymyru, narušio tu tradiciju i otišao ratovati protiv tako bliskih susjeda?

Nešto ovdje nije istina ili nije cijela istina koja se uvriježila u našim glavama na osnovi već postojećih stereotipa. Gdje leži odgonetka ovog neobičnog vojnog pohoda i ove neobične crkve, teško je nagađati. Ipak, povijest je ostavila neke smjernice.

Spomen na Volynjane tijekom povijesti

U drugoj polovici X. stoljeća Bavarski Geograf (Geographus Bavarus) spominje da su Volynjani imali 70 gradova. Arapski povjesničari al-Masudi i Ibrahim ibn Jakub pisali su da su Volynjani (Valjinani) bili moćno pleme kojem su se pokoravala druga plemena. Glavne gradove nazivaju Volynj, Červen, Buz'k. O Volodymyru ne pišu ništa. Ili ga uopće nije bilo ili se zvao drugačije. Čudno jer su se gradovima u ono vrijeme čak smatrala neka današnja sela. Sajam je osnovno obilježje onodobnog grada. Gdje ima trgovine, ima i obrta. Ipak, za toliki broj gradova bio je potreban velik teritorij. Budući da svi dokumenti bez iznimke lokaliziraju Volynj samo u zapadnom dijelu, onda je taj teritorij bio u trenutku vladavine Volodymyra prilično ograničen. Zbog toga je volynjski grad Červen na kraju X. stoljeća bio već pod Poljacima i trebalo ih je „osvojiti“. Tako je godine 981. „pošao Volodymyr na Poljake i osvojio gradove

⁴ Kijevska Rus' – prva srednjovjekovna država (IX. – XIII.st.) nastala objedinjavanjem istočnoslavenskih plemena sa središtem u Kijevu.

njihove – Peremyšlj, Červen i druge gradove, koji su danas pod vlašću Rus’i.“

Što je ovdje značilo to „osvojiti“? To da premda su to i bili poljski gradovi, nitko ih još nije osvojio, odnosno bili su slobodni. Znači li to da su ti Poljaci Volynjani?

Tamo gdje se zemlja oduzimala silom, kao na primjer Hrvatima, ljetopisac koristi druge riječi. Te godine Volodymyr je i Vjatiče⁵ pobijedio i nametnuo im danak po plugu, kao što je i otac njegov ubirao“. Tijekom sljedeće dvije godine „pošao je Volodymyr na Jatvinge⁶ i uzeo im zemlju.“ Činilo bi se da nema velike razlike u tome kako su utjecali kneževi pohodi na susjede: kada je pobijedio Vjatiče, on njima nameće porez, poljske gradove osvaja, a zemlju Jatvinga uzima. Čak ni ne misleći, ljetopisac je koristio razne riječi, izbjegavši tautologiju. Vjatičima je nametnuo porez jer ga je od njih ubirao i Volodymyrov otac Svjatoslav, odnosno, nekadašnja prava samo su obnovljena. Uz sve to, Vjatiči su živjeli daleko od Kijeva, stoga „osvojiti“ ili „uzeti“, odnosno pripojiti njihovu zemlju svojoj bilo je nemoguće. S Poljacima i Jatvinzima bilo je lakše. Prvenstveno su se takvi ratovi doživljavali kao ratovi protiv tuđinaca. Njihov je jezik drugačiji, kao i običaji, a vrlo često i vjera. Dakle, i oni sami su u cijelosti „nepravilni“. Takva je bila i motivacija pohoda 984. godine na Radymyče⁷: “bili su Radymyči iz roda Poljaka.“

Međusobni ratovi „među svojim“ u ono vrijeme još nisu bili uobičajeni jer vladari raznih zemalja bili su još bliski rođaci. Bilo je dovoljno poteškoća sa strancima koji su prodirali sa svih strana. Stoga nije slučajno da je Volodymyr, nakon uspješnog pohoda na Poljake, prenio prijestolnicu Volynjske Rusi iz Volynja u grad Volodymyr. Tu se ono očigledno i pojavilo. Arheološka istraživanja nisu otkrila predmete kultura starijih od XI. stoljeća. Volynjska se zemlja počela nazivati Volynjskom kneževinom, u kojoj su vlast držali Volodymyrovi sinovi – na početku Boris, zatim Vsevolod. Ni jedan ni drugi očito se nisu osjećali sigurno

⁵Jedno od starih slavenskih plemena, naseljavali su područje oko rijeke Oke.

⁶Zapadno baltičko pleme.

⁷Istočno slavensko pleme koje je živjelo između rijeka Dnjepr i Desna.

pored Poljaka i Hrvata⁸ te nedaleko od Jatvinga.. Razumljivo da stanovništvo osvojenih zemalja nije odjednom postalo rus'ko ni jezikom, ni običajima ni vjerom. Čini se da ono nije bilo ni homogeno ni genetički istovjetno.

Genski su kôd Volynjana znanstvenici XX. stoljeća pokušali pronaći u etimologiji same riječi „Volynj“. Susjedi Volynjana, Poliščuci, izvodili su ga iz riječi „volja“ (ukr. *sloboda*, op. prev.), dakle „slobodna, ni od koga zauzeta zemlja“. „Poći na Volynj“ značilo je isto što i „poći u svijet“ ili jednostavno „valjati se“, dakle „voločytysja“ (ukr. *vući se, povlačiti se po zemlji*, op. prev.) Zapamtimo ova dva korijena “val-“ i vol-“. O njima će još biti riječi i u znanstvenim tekstovima.

Etimologija

Prema verziji Alekseja Šahmatova, naziv „Volynj“ ima svoj ekvivalent u njemačkom „walhōs“ u značenju *gotski*, starogornjonjemački „walah, walh“ – *tuđinac*, srednjogornjonjemački „walch“ – *tuđinac, Kelt, predstavnik romanskih naroda*, srednjodonjonjemački „wale“ –, *stranac*, što potječe od keltskog etnonima „Volcae“, koji se spominje u Cezarovim djelima, a što je srodno s nazivom zemlje Wales, Aguli, Galija.

Ruska historiografija naveliko je ignorirala ovo mišljenje Šahmatova, prikrivajući moguću genetičku poveznicu Volynjana s Gotima ili Keltima (što je istovjetno Nijemcima i Britancima). Uglavnom se mišljenje o zapadnoj etnogenezi Volynjana uvriježilo među ukrajinskim znanstvenicima u Kanadi i SAD-u. Međutim, pokazalo se da mogućnost te genetičke poveznice i nije tako beznadna. Volynjani ne žive samo između rijeka Zapadnog Buga i Sluč, već i na južnom priobalju Baltika zajedno s Pomoranima. Tamo je smješten i grad Wolin, koji je do Drugog svjetskog rata bio njemački, a poslije je pripao Poljskoj.

Detaljno istraživanje na tu temu još 1952. godine objavio je u Kanadi profesor Jaroslav Rudnyc'kyj.

⁸Bijeli Hrvati su bili staroslavensko pleme, koje je spominjao bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u svojem djelu *O upravljanju carstvom*, smatraju se precima Ukrajinaca, Hrvata na Jadranskom moru i djelomično Slovaka, Čeha i Poljaka.

Nije lako odbaciti ni Kelte. Po nekim, ne posve neutemeljenima pretpostavkama, i Volynj na Zapadnom Bugu i Wolin na Baltiku osnovali su Kelti kao pogranične gradove. To je prvo. Drugo, u suvremenom ukrajinskom Polissju od Ustyluža do Kijeva i djelomično na Volynju od II. do IV. stoljeća živjeli su Goti. Za južnije susjede i Volynjani su bili Goti. To je isto kao što su za Poliščuke svi Galicijani Ćuculi, a za Galicijane, svi Poliščuci Volynjani.

Najnovija otkrića potvrđuju da su gotska naselja mirno supostojala sa slavenskima. Kelti, koji su se ovdje pojavili još u III. stoljeću pr n. e., bili su agresivniji. Zato su ih smatrali tuđincima, Vlasima (što je u ono vrijeme bilo istovjetno Romima). Ovo je naše osobno pojašnjenje ove etimologije. Raširenost Volynjana od Baltika do Buga moglo se dogoditi samo u pretpovijesnim razdoblju. Upravo su tada nastali realni preduvjeti za pojavu ovog naziva na područjima koja su u povijesnom razdoblju malo toga imali zajedničkog.

Povijesni Volynj: gotova stvar ili poetski simbol

Naziv „Povijesni Volynj“ pojavio se u znanstvenoj upotrebi na kraju XX. stoljeća. Koriste ga najčešće etnografi. Otprilike u tim istim krugovima, u to isto vrijeme proširio se i naziv „Veliki Volynj“. Nastao je u krugovima Instituta za istraživanje Volynja (Winnipeg, Kanada), a domislio ga se Maksym Bojko, akademski tajnik tog Instituta. Zajedno s prvim službenim primitkom publikacija tog znanstvenog centra, i u Ukrajini sintagma poprima širu upotrebu među lokalnim etnografima. Međutim, uvodeći ovaj neologizam, njezin autor tvrdi kako „područje oko Zapadnog Buga pripada Volynju te kako su zajedno te zemlje nazvane Veliki Volynj. To je bilo u vrijeme kneževa⁹“. Iz nekog se razloga autor navedene tvrdnje sakrio iza pseudonima Maksym Volyns'kyj. Imao sam priliku dopisivati se s autorom, ali tog pitanja, koje pripada u red delikatnih, nijednom se nismo dotakli. U međuvremenu brend „Veliki Volynj“ aktivno je preuzeo žitomirski etnograf i geograf Mykola Kostryca,

⁹ Misli se na knezove Kijevske Rus'i.

koji si je postavio ambiciozan cilj: preporod „Društva istraživača Volynja“. Društvo je postojalo na početku XX. stoljeća i okupljalo cijelu plejadu značajnih ličnosti ukrajinske znanosti. Među njima bila su imena Vasylja Kravčenka, Pavla Tutkovs'kog, Mykole Korobke.

Otuda se svijetom proširio naziv „Veliki Volynj“. Na početku se termin spominjao na etnografskim konferencijama (osobno sam bio sudionikom jedne od njih 1991. g.), a kasnije, kada su se nazrele prve nakane o administrativnoj reformi u Ukrajini te se postavilo pitanje budućeg oblasnog središta, javlja se i u nazivima komercijalnih projekata upravitelja Volynjske oblasti. Znanstvenu potporu tim projektima trebala je dati „Enciklopedija Velikog Volynja“, poprilično kvalitetan projekt, koji su podržavali zastupnici Volynjskog oblasnog vijeća. Izdavač je unaprijed dobio sredstva, a pod administrativnim pritiskom, na dobrovoljno-primoranoj osnovi, sadržaj su morali popuniti požrtvovalni predavači Volynjskog sveučilišta. Tu se pojavila prva pomutnja, kako izbjeći da se uvuku u tuđe planove daleko od znanstvenih: gdje su granice te ambiciozne teritorijalno-administrativne jedinice, nalik na Veliku Britaniju, Veliku Kneževinu Litvu, najzad i na Velikorusiju, te je li tako nešto uopće i postojalo?

Među znanstvenicima koji se nisu bavili temama povijesti lokaliteta, umjesto „Velikog Volynja“, nastao je umjereniji i općenitiji termin „povijesni Volynj“. Njime se smatralo sve što se nekoć nazivalo volynjskim: Volynjska kneževina, Volynjska zemlja, Volynjske namjesništvo, Volynjska gubernija, Volynjsko vojvodstvo, Volynjska oblast.

Prema korisnicima termina, zbroj svih tih teritorijalnih tvorevina je Veliki Volynj. Zapravo, ovdje je nehotična definicija „povijesnog“. Sve te zemlje nikada nisu bile dio jedinstvene teritorijalne cjeline. Neka od teritorija Volynjske zemlje ili Volynjskog namjesništva nisu pripadali Volynjskoj guberniji, gubernijske zemlje do Volynjskog namjesništva. Stoga nije postojalo kontinuirano povijesno jedinstvo ovih zemalja.

Na etnološkom je planu još složenije. Kako dijalekti, tako i kulturne činjenice ukazuju na etnografsku heterogenost ovog područja. Do sastava

Volynja u različito vrijeme ulazili su teritoriji koji su bili naseljeni ne samo Volynjanima, već i Poliščukima, Galičanima, Podoljanima.

Tako nalazimo u horonimima da je u Velikom Volynju i povijesnom Volynju mnogo toga izmišljenog i umjetnog. Tvorci oba se nisu jako brinuli koliko odgovaraju povijesnim realijama. Kao motivacija je poslužio lokalni patriotizam i ekonomska izvedivost. Dakle, bez obzira na povijest ili kulturu, u umovima stvaralaca nastalo je mini carstvo, koje je sve objedinilo, iako nominalno, ali s određenom ekonomskom i političkom svrhom.

Uostalom, povijest zemalja tzv. „povijesnog Volynja“, također je različita. Knez Volodymyr je u Hlomščini krenuo na Ljahe, u Polissji na Jotvinge, a preko tog dijela, koji se u dokumentima latinskog govornog područja nazivao Lodomerija, na Hrvate. I, prema narodnoj predaji, upravo je iz nekog razloga u Volodymyru slavio pobjedu nad potonjima.

Etnonim **Balinana** prvi se put spominje u povijesnim dokumentima u ranom X. stoljeću. Arapski geograf Masydi u svome radu „Perivo zlato“, napisanome na osnovi starih izvora, spominjući slavenska plemena, piše sljedeće: „Nekoć, od tih plemena jedno je imalo drevnu vlast, čiji se knez zvao Madžak, a pleme se nazivalo Balinana. U drevna vremena, tom plemenu su se pokoravala sva druga plemena, jer je vrhovna vlast pripadala njemu. Tada je došlo do svađe među plemenima, narušen je red, podijelili su se u odvojene skupine i svako je pleme odabralo svoga vođu.“

Drugi geograf iz X. stoljeća, Bavarski anonimus spominje plemena Bužane i Volynjane. Prema njegovim podacima, na teritoriju prvih nalazio se 271 grad, a potonjih – 70 gradova.

Iz ovoga možemo pretpostaviti da je postojala povijesna država Valinana, u čijem su propadanju ostali samoupravni Červenski gradovi Peremyšlj, Červnj, Ljubeč, Buz'k, Belz, Tomašiv, Volodymyr, Zvenigorod u međurječju Buğa i Sjana. Godine 981. nakon što je kijevski knez osvojio červenjske gradove koji su pripadali Ljahima, nastalo je Volodymyrsko kneževstvo, podređeno Kijevu.

Možda je prvi put Volynj spomenut kao mjesto nad Buğom 1118. godine. Spominje se pohod kneza Jaroslava, koji „je došao u Volynj i stajao pod rijekom Buğom“. Iako neki povjesničari smatraju da se radi o

prolasku naseljem Volynja, jednim od červenskih gradova. Volynjsko vojvodstvo zauzimalo je najveći teritorij zemljopisnog Volynja i Polissja u cijeloj povijesti postojanja toponima „volynjski“.

U XVIII. st. nekadašnja Volynjska zemlja bila je podijeljena između Rusije i Poljske. Godine 1711. Petar I. dao je Poljacima gotovo cijeli Volynj, uključujući gradove Luc'k, Olyka, Volodymyr, Kovelj, Dubno, Rivne, Zaclav, Polonne pa sve do Sluča. Međutim, ovdje nikada nije ni bila stvorena nijedna teritorijano-administrativna jedinica.

Na istočnim terenima zemljopisnog Volynja 1793. godine, vladala je Rusija, tada je ovdje nastalo Volynjske namjesništvo, a pripajanjem dva grada Kijevščine, Žytomyra i Ovruča s okolicom, nastala je Volynjska gubernija. Nakon dvije godine, njoj su pripojeni i zapadni dijelovi zemljopisnog Volynja.

Dakle, povijest barata pojmovima poput Volynjska zemlja, Volynjske vojvodstvo, Volynjske namjesništvo i Volynjska gubernija. Povijesni Volynj, kao takav, jednostavno nije postojao. Kao i velikog Volynja, naziva kojeg se može pisati samo s malim slovom. Na kraju, taj horonim povijesti lokaliteta nastao je tek 80-ih godina prošlog stoljeća.

Postavlja se pitanje, na kojoj je osnovi nastao naziv „Volynj“: na osnovi ojkonima (naziva grada) ili je, možda, taj ojkonim označavao grad na granici prebivališta plemena Volynjana, pa čak i na teritoriju drugog naroda, susjedi su ga nazivali etnonimom. Još na Volynju postoje nazivi naselja Uhrynjiv (od Ugri), Cumanj (od Kumanjana), Torčyn (od Torki), Obariv (od Obara). Sasvim je moguće da je i zemlja, na kojoj su obitavali Volynjani, svoje ime dobila po plemenu. Uostalom, prilično slično nazivu Volynj zvuče etnonimi Čud, Ves', Selj, Holjad, Mokoš, Jetvjaz'. Sva plemena koja su nosila te nazive živjela su nedaleko od Volynjana, o čemu rječito svjedoče odgovarajući zapadnopoljs'ki ojkonimi, tj, nazivi sela.

Zemljopisni Volynj

Prema nekim etimološkim verzijama, naziv Valinana dolazi iz slavenskog „val“. Slično tome je vuna, valovita dlaka kod ovaca, koze imaju ravnu i to već nije vuna, nego dlaka; dakle gruba je, za razliku od

meke vune, koja se zato što je tanka i prede. Naime, zemljopisna Volynjana ili njezina pojednostavljena forma Volynj, koji se, kao što je već spomenuto, može istovremeno iskazati i etnonimom, znači valovito područje. Znanstvenici objašnjavaju geološku osobitost Volynja šumskim naslagama Volynjo-podoljske uzvisine. Na sjevernom dijelu omeđena je pješćanom i močvarnom Polissjom.

Istinski i neistinski Volynj

Danas, etnografsku granicu označava širenje određenog dijalekta. Ljudi, koji koriste isti dijalekt, imaju jednaku vrstu gospodarstva, jednake značajke tradicionalne kulture, života i tome slično.

Volynjanin u prijevodu s keltskog jezika je Got, a u prijevodu s njemačkog Kelt. Odnosno, za potomke Gota, Nijemce, on je Britanac, a za potomke Kelta, Britance, on je Nijemac. Jednostavnije rečeno, i za jedne i za druge, on je alohton, tuđinac. Pa tko je on – predstavnik plemena, sličan i Gotima i Keltima? Najvjerojatnije je potomak plemena zarubinec'ke kulture iz prvog stoljeća naše ere, u kojoj se mogu vidjeti i keltske i gotske sastavnice, a općenito ih se smatra prvim Slavenima.

Kelti (pševorsk'a kultura) nisu išli dalje od Turije. I živjeli su ovdje vrlo kratko, na granici epoha, svega dva stoljeća, ukoliko je to bila pševorsk'a, a ne mylograds'ka kultura, kako sugeriraju neki znanstvenici. Ako su bili dijelom mylogradske (dakle, stanovništvo koje Herodot naziva Neuri), ondje su bili dulje, gotovo pola tisućljeća. Takve kulture ukorijenjene su u etničkom podrijetlu i bile su dio etničkog stanovništva koje je nastanjivalo određeno područje. Da bi se Volynjani među mještanima smatrali gostima, ovdje bi morali živjeti dulje nego Pševorci.

Gospodarska djelatnost

Mnogi vjeruju da su prvi poljoprivrednici na području Ukrajine bili Tripiljci. Takvo mišljenje se formiralo zbog velike popularnosti te eneolitske arheološke kulture. To nije bilo toliko zbog ratarskog uspjeha Tripiljaca, koliko zbog umjetničke savršenosti njihovih keramičkih

proizvoda. Što se tiče samoga ratarstva, ono se pojavilo na području Ukrajine otprilike tisuću godina prije Tripiljaca, dakle, još u doba neolitika. Njegovi prvi nositelji na našim zemljama bili su plemena kulture linearnotrakaste keramike, doseljenici sa srednjeg Dunava, koji su se smjestili u drugom smjeru do sjeveroistočne Francuske, a kasnije i do Britanskih otoka. Na području Ukrajine preferirali su zemlje Gornjega Podnjistrovja i Volynja. Očito, razlozi za odabir mjesta prebivališta nisu bili samo plodna zemlja, koja je karakterističnija za Podnjistrovje, već i rezerve sive gline, koja je bila glavni građevinski materijal za njihove domove. Okviri i stupske građevine, isprepleteni vinovom lozom i zalijepljeni glinom, karakteristični za život Volynja sve do sredine XX. stoljeća, ovdje su prvi put uvela upravo ova plemena. Volynjska pravokutna kuća takve strukture s dvostrešnim krovom prekrivenim slamom ničim se nije razlikovala od domova starih Grka, niti od smještaja stanovništva iranskih Mazandarana, u kojima su živjeli i najraniji poljoprivrednici.

Prema lingvistima, upravo je to stanovništvo uvelo u upotrebu Volynjana, a kasnije i ostalih Ukrajinaca, riječi poput žito, lan, sir, selo, koza, prase.

Najstarijim poljoprivrednicima smatraju se hatu-huritska plemena Male Azije. Stoga se slične riječi lako mogu naći među Ahazima, Adigejcima, Abazincima, Kabardincima (izravni potomci Hetita), kao i kod Čečena, Inguša, Lezgina (izravni potomci Hurita).

O izravnom genetskom nasljeđivanju Volynjana s tim stanovništvom, može se govoriti s velikim oprezom. Samo mali dio lokalnog stanovništva pripada gracioznom mediteranskom tipu kojeg, osim uskog lica karakterizira lako tamnjenje, valovita kosa i nemogućnost muške populacije da ćelavi. Značajno veći dio Volynjana pripada prevladavajućem dinarskom antropološkom tipu među Ukrajinacima, kojemu također pripadaju Slovaci, Srbi, Hrvati, Slovenci, Crnogorci. No, među tim stanovništvom Balkanskog poluotoka genetski prevladava muška haploskupina I2, čija je najveća koncentracija, a time i domovina predaka, u blizini Dinarskih Alpa.

Ako je za Gornje Podnjistrovje to dominantna haploskupina među muškom populacijom, tadaje ona na Volynju neznatna i značajno uzmiče pred haploskupinom R1a, koja dominira u susjednim zemljama, Poljskoj i Bjelorusiji. Na temelju toga je lako zaključiti da su Volynjani priučeni, a ne nasljedni poljoprivrednici. Sasvim je očito da se radi o potomcima drevnih lovaca, pripadnicima pridošlih plemena koji su naučili uzgajati pšenicu, proso, grahoricu i druge usjeve.

Svakako ne bismo trebali zaboraviti na budućnost, to da je odavno na Volynju viđen određeni dio tamnoputih Mediteranaca dugog lica.

Poljoprivredna kultura nije bila jednim dostignućem koje je lokalno stanovništvo preuzelo od pridošlica. Predci Volynjana bili su voljni i uzgajati koze, koje i dan danas zanemaruju njihovi susjedi Polišćuki.

Etnolozi jednoglasno tvrde da su se Volynjani osim tradicionalne poljoprivrede uspješno bavili preradom željeza i lončarstvom. Za usporedbu s najbližim susjedima:

- Polišćuki su se od davna bavili poljoprivredom, stočarstvom, ribolovom, lovom, pčelarstvom;
- Bojki su se od davna bavili stočarstvom (uzgajanjem volova, ovaca);
- Podoljani poljoprivredom, kako u gradovima, tako i u selima; uglavnom su uzgajali pšenicu, koju su prevozili Dnjestrom do Cipra, također su uzgajali i sušili za prodaju šljive, a pored Dnjestra grožđe, od kojega su proizvodili vino, na plantažama su uzgajali dinje.

I to je sve. Nema niti riječi o preradi željeza i lončarstvu. U međuvremenu, danas je općeprihvaćeno da su nositelji zarubinec'ke kulture, koje se poistovjećuje s ranim Slavenima, posudili tehnologije obrade metala, neke tehnike i metode izrade keramike, vrste oružja, alata i nakita od Kelta. Izgleda da su Volynjani bliži njima, nego Polišćuki, Bojki i Podoljani.

Smatra se da su Kelti naučili Slavene izrađivati bačve, odakle se širi bačvarstvo. Da to nije izvorno slavenski izgovor, svjedoči metateza u korištenju ove riječi. Umjesto ispravnog bačvar (ili bačva), mi koristimo

bondar¹⁰. Na Volynju je dosta rasprostranjeno prezime Bondar. Štoviše, djedovi nekih današnjih Bondara još uvijek su se pisali kao Bodnari. Ovu prividnu pogrešku već su ispravljali sovjetski učitelji.

Kelti su također izumili *bričese* kao kožne hlače za jahanje. Njihovim izumom se smatraju i *šalvare* koje, pak, među Volynjanima, za razliku od bačvarstva, nisu stekli toliku popularnost.

Mnogi suvremeni etnografi smatraju da su kuće na Volynju većinom bile drvene, zalijepljene glinom te izbijeljene bijelom bojom. Ta netočnost prepisana je iz starih izvora, kada se sjeverni Volynj smatrao Polissjom. Danas te podatke ne treba uzimati u obzir, jer suvremene studije ostataka stare narodne arhitekture pokazuju da je na Volynju najraširenija konstrukcija okvira i stupova, koja se lijepi lozom, a ponekad i raženom slamom te se premazuje glinom? Takve građevine datiraju još iz neolitika i izgleda da potječu iz Podunavlja. Ovdje su se mogli naći zajedno s izvornom keramikom s nositeljima kulture linearnotrakaste keramike još u V. tisućljeću prije Krista. Po podrijetlu, starosjedioci s Dunava bili su prailiri. Najbliži susjedi Volynjana, koji su bez sumnje imali imali prailirske korijenje, barem značajan dio predstavnika bili su Hrvati. Na Volynju ilirski korijen ima ime rijeke Styr koja teče južno od Brodya na granici Galicije i Volynja.

Tradicionalno na Volynju u kola su upregnuta četiri ili tri konja. Stoga je ovdje metoda vezivanja traka za vuču. Vrlo vjerojatno je ovdje četiri konja zamijenio par volova, za koja su se također koristila vučna kola. Uz to, bila su malo dulja od onih za konje. To vjerojatno nema nikakve veze s Keltima.

Volynjani su zadržali drevne navike i tradicije u svojoj odjeći. Sermjahi¹¹ su im bili smeđe boje, ponekad bijele ili crne, opšiveni crvenim nitima uz ovratnik, na rukavima te uz džepove. Također su nosili crvene pojaseve i platnene ili janjeće šešire, opšite nitima. Sermjahi su imali i kapuljače, koje su po kišnom vremenu nosili na glavi. Obuvali su čizme. Žene su nosile visoke potpetice crvene boje ili, kao Podoljanke, žute.

¹⁰ U ukrajinskom je došlo do zamjene konsonanata. Umjesto боднар [bodnar] *d* i *n* zamijenili su mjesta, tako da se koristi бондар [bondar].

¹¹ Gornji dio seoske odjeće od grubog sukna.

Suknje su nosile obojene, karirane, kvadrati su bili zelene, žute ili crvene boje. Djevojke su na glavi nosile cvijeće, a žene obojeni rubac ili maramu, izvezenu na krajevima. Košulje uz ovratnik i na rukavima bile su vezene crvenom i plavom bojom.

Dakle, postoji puno sličnosti s Keltima u ekonomskim i kulturnim tradicijama etničkih Volynjana. Imaju li Volynjani keltske korijene te kako se odvijala transformacija Kelta u „Valinane“, ostaje za objasniti, uključujući ne samo arheološke podatke, kao što je bilo do sada, već i etnološke, antropološke i biogeneološke.

Volynjani i Hrvati

Etnografi su odavno primijetili srodnost motiva u vezu odjeće, slikanja uskršnjih pisanica kod Hrvata i Galičana, gorskih Hrvata i galicijskih Ćucula. Ali još nijedan put, znanstvenici nisu primijetili da je velika sličnost i u narodnoj nošnji Volynjana i Hrvata. Međutim, takvi ekvivalenti ne postoje na cijelom području Volynja. Našu pažnju privukle su vezene košulje djevojke iz Volodymyra te dviju djevojki iz Ustyluğa na snimkama snimljenim početkom XX. stoljeća te narodne nošnje u kojima suvremene Hrvatice idu u crkvu. Sličnost je upečatljiva: rukav je potpuno vezen (očito crvenim rupčićem i tamo, i tamo), duge nanizane ogrlice i ... već opisani tipovi lica.

Poznati hrvatski povjesničar Vjekoslav Klaić tvrdi da su **Peremyšlj, Bužes'k, Belynj, Červen, Plisnens'k i Radeče** gradovi Bijelih Hrvata. Na temelju moskovskih arhiva povjesničari tvrde: već u XIX. stoljeću stanovnici sela oko volynjskih gradova Dubno i Volodymyr-Volynskog, nazivali su se Bijelim Hrvatima te navode točan broj na svome području: 17 228 stanovnika. Hrvatski povjesničari Ferdo Šišić, Dominik Mandić i također Vjekoslav Klaić navode da su Rusini s Galicije, Zakarpatja, Bukovine, Volynja i Podolije izravnim potomcima bijelohrvatskog plemena. Pozivajući se na dokumente cara Konstantina Porfirogenita, oni ističu pripadnost bizantskih Bojka karpatskim Bojkima te upravo u Galiciju smještaju Bijelu Hrvatsku. Zanimljivo je da su i ruski povjesničari Rusine iz Galicije i Volynja također nazvali Bijelim Hrvatima. Tako Boris Grekov tvrdi da suvremeno ukrajinsko stanovništvo Galicije i Volynja nisu pridošlice na ovom teritoriju, već autohtoni potomci Bijelih Hrvata.

Vjekoslav Klaić povijesnu Bijelu Hrvatsku približno identificira s teritorijem Kraljevstva Galicije i Volodymyrije. Prevedeno na naše termine, to je Galick'o-Volynjs'ke kneževstvo.

O Bijelim Hrvatima u Galiciji pisali su i ukrajinski povjesničari, posebno Mihajlo Hruševs'kij i Dmitro Dorošenko. Samo se oni, s obzirom na dostupne izvore, nisu dotakli teme Hrvata u Volynju.

Hrvati se spominju i u rus'kim ljetopisima. Godine 907. karpatski Hrvati spominju se kao rus'ko pleme, koje je sudjelovalo u Olegovom pohodu na Konstantinopolj zajedno s Varjazima, Slavenima, Čudima, Kryvyčima, Merrima, Poljanima, Siverima, Drevljanima, Radymyčima, Duljibima, Tyvercima. A njihova se država nazivala Velika Skifija. Posljednje Nestorovo spominjanje Hrvata odnosi se na pohod Volodymyra I. Velikog 993. godine: „Godine 6501. [993.] krenuo je Volodymyr na Hrvate.“ Prema Bogdanu Tomenčuku, prestanak spominjanja Hrvata u rus'koj kronici u sljedećim godinama objašnjava se „likvidacijom Velikohrvatskog kneževstva, kao rezultat rus'ko-hrvatskog rata“. Tada su Hrvati prešli u nove etničke formacije.

O postojanju Velikohrvatskog kneževstva donedavno se nije ni moglo govoriti. Tek u posljednje vrijeme, arheološka ekspedicija u Gornjem Dnjestru Nacionalne akademije znanosti Ukrajine otkrila je više

od 40 naselja s površinom većom od 20 hektara samo u Galiciji. Sva naselja bila su izgrađena od VII. do X. stoljeća i povezuju se s Bijelim Hrvatima. Neka od njih postojala su do XIV. stoljeća. Najveće naselje, Stiljsko, ima površinu 250 hektara. Zaključak je da je od VIII. do X. stoljeća Stiljsko bio najveći grad u Europi. Sama duljina zidova dosegla je 11 kilometara. U to je vrijeme bio 25 puta veći od Kijeva. Prirodno zemljopisni, a samim tim i ekonomski položaj Kijeva bio je povoljniji zbog plovnog puta. Kako bi sebi osigurali pristup glavnim trgovačkim putovima, a to su bile rijeke, Hrvati su iskopali kanal do Dnjestra. Njegova dužina dosegla je 11 kilometara, što ukazuje da su posjedovali zemlju i također znatne radne resurse. O veličini prijestolnice Stiljsko svjedoči ne samo njegov naziv, nego i predio Zlatna Vrata i Knežev Bunar u njegovoj blizini.

Takvo susjedstvo, pomnoženo s možda heterogenim sastavom stanovništva i njegove simpatije nisu uljevale sigurnost knezu Volodymyru u tome da volynjske zemlje neće biti pod protektoratom Velike Hrvatske, koja je već prešla preko Dunava, na Balkan, gdje rus'ki knezovi nisu imali osobiti uspjeh.

Sarmatska teorija o podrijetlu etnosa u posljednje je vrijeme stekla popularnost među hrvatskim povjesničarima. Međutim, ona nije u korelaciji s biogenetikom. Među Sarmatima, kako svjedoče materijali drevnih ukopa, prevladavali su predstavnici muške halposkupine R1a, dok je među Hrvatima dominirala po podrijetlu starija halposkupina I2, koja nije bila pod utjecajem karakterističnih mutacija.

Zato se postavlja i drugo pitanje: jesu li Hrvati konkretno bili Slaveni ili samo susjedi Slavena? Prema logici Konstantina Porfirogeneta, ipak susjedi. On piše: „Hrvati, koji danas žive u krajevima Dalmacije, potječu od nekrštenih Hrvata, koji su se zvali „bijeli“, a nastanjuju drugu stranu Turkiye (zemlje Ugra), blizu Franačke (zemlje Germana) i *graniče sa Slavenima*, nekrštenim Srbima.“ Iz ove fraze mogu se donositi razne pretpostavke. Moguće je da je autor na taj način razdvojio Srbe-Slavene od Ugra i Germana, a možda je i smatrao da Hrvati nisu Slaveni. Ako je i knez Volodymyr smatrao tako isto, onda su razlozi rus'ko-hrvatskog rata očigledni, išao je protiv tuđinaca. Ali, na kraju, ono što je rekao Konstantin

Porfirogenet, odnosilo se samo na Hrvate Dalmacije, stanovnike jadranske obale. I već je u to vrijeme bilo nekoliko Hrvatskih. Balkaska, krštena se nazivala Crvenom, Crni Hrvati živjeli su na području današnje Češke, a Bijeli, prema klasifikaciji Konstantina Porfirogeneta, s druge strane Hrvatskog grebena, dakle u Prikarpatiji. Čini se da se samo ova, prikarpataska Hrvatska nazivala Velika: „Velika Hrvatska, zvana „Bijela“ do danas ostaje nekrštena, kao i njezini susjedni Srbi“, piše Konstantin Porfirogenet. Nijednu drugu Hrvatsku, osim Bijele, rus'ki ljudi nisu poznavali, pa su je zvali jednostavno Hrvatska.

I konačno, riječ „Hrvat“, kako smatraju hrvatski znanstvenici, znači „stanovnik velike zemlje“. Naravno da teritorijalno velika zemlja nije morala niti je mogla u to vrijeme biti etničko homogena.

Većina hrvatskih povjesničara smatra da je pradomovina Hrvata sjeverna strana Karpata. Bijela Hrvatska zauzimala je znatna područja. „Hrvatski leksikon“ tvrdi da su to teritoriji današnje Češke, Poljske i tadašnje Kijevske Rusi, a enciklopedije na engleskom jeziku da je to teritorij suvremene Ukrajine.

Postoji i vlastito hrvatsko mišljenje o podrijetlu rase. Većina hrvatskih povjesničara i antropologa sklona je iranskoj teoriji. Tražeći vlastite korijene, primijetili su da u Hrvatskoj, Slovačkoj, Galiciji i Volynju postoji specifična rasa – **savidna** (ime od rijeke Save u Hrvatskoj). Ta rasa skoro je identična dinarskoj, ali karakterizira se svijetlim očima, kosom, puti. Prije Drugog svjetskog rata hrvatski su antropolozi smatrali Savide zasebnom hrvatskom rasom, a u ratnim vremenima zasebnom vrstom dinarske rase i, unatoč žestokom pritisku Nijemaca, inzistirali na određenoj savidskoj segregaciji. Hrvatski antropolozi među Savide uključuju i zoroastrijce Irana i Paštune Hindukuša. Prema hrvatskim znanstvenicima, dinarska rasa je iranskog podrijetla, a njezina prisutnost u Europi ukazuje na rute njezina naseljavanja od Dona (sarmatski korijeni) preko središnje Ukrajine, južne Poljske, Slovačke, Austrije do Tirola i Bavarske na zapadu, prekriva Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i sjevernu Albaniju, dosežući koncentraciju upravo u Galiciji i Zakarpatju, Slovačkoj te između balkansko-jadranskih Hrvata. Iako se Savidi pojavljuju po cijelom

području naseljavanja dinarske rase, većina ih je u Hrvatskoj, sjevernoj Bosni i Galiciji.

Kao što vidimo, Volynj se u ovom nabrajanju ne spominje. Možda je tako i bolje, jer u ovoj teoriji postoji više romantike nego znanosti.

Takve razlike u mišljenju nedvosmisleno svjedoče samo o jednoj stvari: „čisti“ hrvatski etnos nije postojao. Koristeći ovu okolnost, većina ukrajinskih istraživača slaže se da su se plemena Anta, Sklavina, Veneda i Karpa integrirala unutar granica Gornjeg i Srednjeg Posnjistrovja, kao i u Donjoj i Srednjoj Visli, i postala poznata kao „Hrvati“.

Genetski, Hrvati, kao i ostale nacije, nisu homogeni. Ali za razliku od Ukrajinaca, kojima dominira jedna haploskupina (R1a – više od 55 %), Hrvati takve haploskupine imaju dvije. I raspoređene su otprilike jednako R1a – 34,3 % i I2, otprilike isto – 32,4 %. Štoviše, kod stanovništva Balkana (Hrvatska, Bosna, Hercegovina) glavna je haploskupina I2. Treći najveći podsastav čine predstavnici haploskupine R1b, koja se također naziva keltska – 15,7 %. Što je s Keltima (čiji se potomci smatraju Talijani, Španjolci, Francuzi i općenito 70% stanovništva moderne zapadne Europe), a što je s Dačanima (I2), čiji preci uključuju i naše arheološke Tripiljce i moderne Bosance i Moldavce, za koje je karakteristična blaga tamnopotost, koju antropolozi bilježe i kod Volynjana. Dakle, ako ne genetska identičnost, onda je barem sličnost Volynjana s Hrvatima posve moguća. Kako kod jednih, tako i kod drugih, broj predstavnika sa svjetlom pigmentacijom gotovo je jednak kao i onih s tamnom.

Prema antropološkim karakteristikama, potomcima Hrvata na Volynju može se smatrati više od četvrtine ukupnog stanovništva. Uzorci DNK ovdje još nisu dostupni, stoga, što će u budućnosti pokazati biogenetika, ostaje za vidjeti. Međutim, glavna značajka tračkog stanovništva, tamnopotost, ima upravo takvu učestalost.

Još jedan vrlo konzervativni pokazatelj etničkog identiteta je ritualnost. Na primjer, Ukrajinci imaju gotovo identičnu ceremoniju vjenčanja s Kirgizima, Tadžicima, Paštuncima, Kurdima, a žetvene običaje s Osetima i Dagestancima. Odakle to potječe? Što ti narodi imaju zajedničko? Odgovor na to pitanje daje jedino DNK analiza. Zajednička

biogeneza. Svi imaju zajedničkog pretka koji je živio prije 4,5 tisućljeća. I čak su i tada postojali neki danas poznati svadbeni običaji. Oseti i Dagestanci potomci su Sarmata, starosjedioca s Podonje, koji su imali zajedničku povijest s precima Ukrajinaca u doba Skita i Kimerijaca. Kao rezultat miješanih brakova ova nomadska plemena usvojila su poljoprivrednu kulturu, zajedno s odgovarajućim agrarnim obredima upravo od predaka poljoprivrednika, koje arheolozi nazivaju Čornoljisima, predstavnicima čornoljiške arheološke kulture.

Volynjani nemaju tako dugu povijest s Hrvatima, jer kao etnička zajednica, definirali su se mnogo kasnije i sasvim moguće, i to sa sudjelovanja upravo Sarmata, posebno Galičani. S Osetima imaju zajedničke demonološke motive, koji su Volynjanima nepoznati.

Što se tiče folklora, najmisterioznijim može se smatrati svadbeni obred Volynjana. Oni nemaju svoju zasebnu varijantu, za razliku od Poliščuka, Ćucula, Podoljana, Slobožana. Volynjsku varijantu vjenčanja istraživači označavaju kao galicko-volynjski podtip, prijelazan između karpatskog i polisskog. To je zato što značajno veliki dio etnografskog Volynja graniči s Podolijom.

Kod Volynjana, mladoženju do mladenke prate čuvari, konjičko poslanstvo od mladenke, tako da ne rade nikakvo prenošenje po putu. Djeveruše brane svoju djevojku od mladoženje, ponekad čak i pred pragom slažu glineni zidić od gruda s blatom i slamom. Obrana popušta tek nakon što je srušen zidić i mladićev konj udara u prag svojim kopitom.

Kod Volynjana postoji običaj otmice mladenke, poznat narodima tračke grupe, Poliščuki bi to smatrali neodopštinom, a otmičara bi mogli čak i pretući. Takve iste običaje imaju i Moldavci, koji su također genetski povezani s Keltima (Dačanima). Poznat je i stanovnicima Podolije.

Na volynjskom vjenčanju biva mnogo toga čudnog za njihove susjede Poliščuke te mnogo uobičajenog za druge susjede, Galičane.

Etnografske razlike stanovništva Ukrajine izražene su od brončanog doba i od tada nisu pretrpjele drastične promjene.

Ako se nakon dobivanja reprezentativnog uzorka DNK Volynjana pokaže, što je vrlo vjerojatno, da je značajan postotak Y-kromosoma R1b, tada će biti moguće pouzdano tražiti zajedničke kulturološke markere

Volynjana s Ircima, Velšanima, Škotima, dijelom Španjolaca i Engleza, koji su također bili Kelti. Među njima dio haplokupine muškog Y-kromosoma R1b na mjestima doseže 70 %. No, kako njima nedostaju stručnjaci za to područje, mi ćemo morati istraživati.

Karakterističnim obilježjem ovog europskog (uvjetno keltskog) stanovništva smatraju se neke mongoloidne karakteristike. Turkijski elementi u Europi povezani su s alpskom rasom, koja je stara više od 9 tisućljeća. Prema fizičkim značajkama, njezini predstavnici imaju visinu ispod prosjeka (muškarci – 172 cm), hipertenzivnu (punu) građu tijela, nisko široko lice, visoko čelo sa slabo izraženim lukovima nad obrvama, oštru brahicefaliju (kratko lice), tamnu pigmentaciju kose (od smeđe do crne) i šarenice oka.

Kod predstavnica ove populacije rijetko se pojavljuju „pjegice“, malo madeža, kosa je većinom valovita. Imaju prilično uočljivu turkijsku komponentu, koja je karakteristična i za Čehe i Slovake.

Da bi se konačno razjasnila etnogeneza Volynjana, postoji katastrofalan nedostatak podataka iz neolitskog šumskog pojasa u istočnom dijelu Europe, koji je sada postao šumskom stepom, ali možemo pretpostaviti da je širenje na istok poljoprivrednih kultura okruglih amfora i vrpčaste keramike u III.-II. tisućljeću prije Krista bio popraćen prijenosom miješanog niza ženskih mtDNK markera, koje su djelomično stekli potomci srednjoeuropskih lovaca koji su prešli na obrađivanje zemlje. Predočen zaključak dobro ilustrira genogeografsku analizu, kojoj morate vjerovati na riječ, jer su ovdje mogućnosti njezinog razjašnjenja ograničene i neće svima biti zanimljive.

Toponimijski podaci mogu puno toga kazati, a osobito hidronimički. Rijeke su imale svoje nazive već tada, kada o mnogim današnjim gradovima nije bilo ni spomena. Kod Oseta, koji su potomci Sarmata, koji su za vrijeme ranog željeznog doba osvojili sve šumske stepe, Styr znači Velik i koristi se za ime jedinog boga, ekvivalent našem Svevišnjem. Lug je vrhovni bog Kelta. Bog je Ilircima.

Protiv koga se onda borio kijevski knez? Vrlo vjerojatno da to je bilo upravo protiv tadašnjih Volynjana, Bužana i etničkih Hrvata, koji su u to vrijeme bili ista subetnička skupina.

Zaključci su doneseni, misteriji ostaju

Za Bazilijsku crkvu, za koju se smatralo da nema iste na svijetu, ispostavilo se da ipak ima. Temelji crkve izgrađeni su u obliku cvijeta s osam latica. Analogna forma ove arhitektonske skulpture nalazi se u Praškom dvorcu.

Takav oblik je imala rotonda sv. Vita (ili to nije bio poganski Svetovit), srušena oko 1060. godine. Smatra se da je Praški dvorac osnovao oko 880. godine knez Borživoj iz obitelji Przemyslowicz. Nije li njihov predak bio je osnivač Przemysła (Przemysł), kojeg je odabrao i knez Vladimir.

Mislimo da je Volodymyrova crkva, koja je od početka imala oblik rotonde, postojala još od pretkršćanskih vremena. Arheolozi koji su u X. stoljeću pronašli zidove hrama, zamislili su da pogani nisu imali kamene hramove. Otkrivanje kamenih temelja u Plisnes'ku, koji su s pouzdanjem identificirani kao temelji poganskog kamenog hrama, uništava taj argument.

Volodymyr je mogao ići na Hrvate i zato što su bili nekršteni (zato su i bili Bijeli). U tom slučaju, posvećenje svoje pobjede kršćanskom crkvom nije bila samo zahvala Bogu, već i označavanje teritorija.

SAŽETAK

Svrha predstavljenog rada bila je na temelju prijevoda tekstova Viktora Davidyuka na hrvatski jezik upoznati hrvatskog čitatelja sa značajkama Volinjske regije i njezinim povijesnim, etnološkim i kulturnim karakteristikama u određenom povijesnom razdoblju, a koji se posebice odnose na problemi etnogeneze plemena koja su živjela u regiji Volyn s povijesnog, etnografskog i kulturnog gledišta.

Ključne riječi: Volynj; Viktor Davydjuk; prijevod; analiza prijevoda

ABSTRACT

The purpose of the presented work was to acquaint the Croatian reader with the features of the Volyn region and its historical, ethnological and cultural characteristics in a certain historical period based on the translation into Croatian of Viktor Davidyuk's texts, which relate, in particular, to the problems of the ethnogenesis of the tribes that lived in the Volyn region from the historical, ethnographic and cultural points of view.

Keywords: Volyn; Victor Davydyuk; translation; translation analysis

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
Što je to Volynj?	6
Fizička antropologija stanovništva	15
Misterije Vasilovske crkve: legende, pretpostavke i činjenice	20
Spomen na Volynjane tijekom povijesti	22
Etimologija	24
Povijesni Volynj: gotova stvar ili poetski simbol	25
Zemljopisni Volynj	28
Istinski i neistinski Volynj	29
Gospodarska djelatnost	29
Volynjani i Hrvati	33
Zaključci su doneseni, misteriji ostaju	40
SAŽETAK	41
ABSTRACT	41

For Notes

Viktor Davydjuk

VOLYNJ

U SVJETLU SREDNJOVJEKOVNE KULTURE

ZNANSTVENO IZDANJE

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 2,56 ум. друк. арк., 2,08 обл.-вид. арк.

Наклад 100 пр. Зам. 106. Диготовлювач – Вежа-Друк

(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України

ДК № 4607 від 30.08.2013 р.